

УДК 7.017.4(07):378.046-021.64(477.54)

Горбатенко Л. П.

Харківська державна академія
дизайну і мистецтв

ПРОБЛЕМА ГАРМОНІЗАЦІЇ КОЛЬОРУ У НАВЧАЛЬНОМУ КУРСІ «КОЛЬОРОЗНАВСТВО»

Горбатенко Л. П. Проблема гармонізації кольору у навчальному курсі «Кольорознавство». Стаття присвячена методологічним і методичним питанням навчального курсу «Кольорознавство», що є основою колористичної грамоти для студентів дизайнерських напрямів. Розглянуто значення хроматичних кольорів як у формуванні зображення, так і в емоційно-чуттєвому та смислового сприйнятті художньої композиції. Обґрунтовано використання гармонізації кольору у композиції навчального курсу «Кольорознавство». Розроблені практичні завдання з формування у студентів понять «спектральна шкала», «спектральне коло», «кольоровий тон», «світлота», «насиченість», «контраст», «нюанс», а також засвоєння закономірностей колірної організації композиції. Завдання пов'язані між собою єдиною логікою кольорових відношень, у кожному подальшому завданні використовуються знання та навички, отримані при виконанні попередніх завдань. Запропонована методика може бути використана в підготовці профільних фахівців у галузі дизайну й образотворчості, а також педагогіки і мистецтвознавства.

Ключові слова: гармонізація, кольорознавство, колір, світлота, насиченість, контраст, нюанс.

Горбатенко Л. П. Проблема гармонізації цвета в учебном курсе «Цветоведение». Статья посвящена методологическим и методическим вопросам учебного курса «Цветоведение» являющегося основой колористической грамоты для студентов дизайнерских направлений. Рассмотрено значение хроматических цветов как в формировании изображения, так и в эмоционально-чувственном и смысловом восприятии художественной композиции. Обосновано использование гармонизации цвета в учебном курсе цветоведения. Разработаны практические задания по формированию у студентов понятий «спектральная шкала», «спектральный круг», «цветовой тон», «світлота», «насиченість», «контраст», «нюанс», а также освоению закономерностей цветовой организации композиции. Задания связаны между собой единой логикой цветовых отношений, в каждом последующем задании используются знания и навыки, полученные

при выполнении предыдущих заданий. Предложенная методика может быть использована при подготовке профильных специалистов в области дизайна и изобразительного творчества, а также педагогики и искусствознания.

Ключевые слова: гармонизация, цветоведение, цвет, світлота, насиченість, контраст, нюанс.

Gorbatenko L. Question of colors harmonization in "Chromatics" training course. The article was contained the methodological and methodical questions of "Chromatics" training course that is the basis of coloristic skills for design courses students. The importance of chromatic colors in the image formation and in the emotional and sensory and semantic perception of artistic composition was considered. The use of harmonization of color in the "Chromatics" training course was grounded. Also were developed practical tasks for students for forming the notion of "spectral scale", "spectral range", "color ton", "lightness", "saturation", "contrast", "nuance" and understanding patterns color of composition construction. Tasks were closely related by uniform logic of color relations. In every following task knowledge and skills obtained by realization previous ones. The proposed method could be used for training experts in design and fine arts as well as pedagogy and art science.

Keywords: harmonization, chromatics, color, lightness, saturation, contrast, nuance.

Постановка проблеми. Актуальність. Проблемним завданням у живописі є необхідність поєднання численних фарб природи в гармонійну кольорову палітру. Всепроникна гармонійність реалізує одвічний принцип організації художньої форми, сформульований ще Платоном, — принцип єдності в різноманітті. Незважаючи на багатство різноманітності палітр, гармонізація кольору сприяє формуванню колористичної цілісності в композиції. В різних галузях науки вчені виокремлюють фізіологічну та психологічну складові впливу кольору. Ці дві складові мають близькість до емоцій — тілесних проявів нашої душі. Ще античні вчені помітили тісний зв'язок між кольором та емоціями. Сьогодні підтверджується певне відношення кольору до емоцій в стійких мовних сполученнях типу «певна пофарбованість емоцій», «емоціональне пофарбування переживань». Все це підводить нас до визначення кольору як ідеального (психічного), що пов'язано з матеріальним (фізичним чи фізіологічним) через емоції та почуття, як їхнє інформаційно-енергетичне співвідношення. Кольорознавство розкриває багатогранність пізнання, що базується на поєднанні в кольорі об'єктивного (світло) та суб'єктивного (почуття). Саме в такій єдності слід вивчати «Кольорознавство» митцям, для яких закономірності прояву об'єктивних (фізичних) чинників існування кольору тісно пов'язані з його суб'єктивними (фізіолого-психологічними) рефлексіями. Так, приміром, з'ясування цих питань допоможе наблизитись до розуміння кольорової гармонії при створенні образної цілісності будь-якого твору, адже закони

гармонізації закорінені в об'єктивно існуючих закономірностях кольоросприйняття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нараховується чимала кількість досліджень, в яких викладаються основні відомості з галузі науки про колір. Багато педагогів-художників переконані, що для створення образотворчого твору будь-якого жанру необхідні базові знання законів кольорової гармонізації. У живописі аспект гармонізації кольорів розглядали І. Гете [1], Н. Ньюберг [2], В. Оствальд [3], Н. Рудін [4], Г. Цойгнер [5], І. Ньютон [6] та інші.

Ціль статті. Розглянути закономірності взаємодії та гармонізації кольорів у навчальному курсі «Кольорознавство» та їх практичне застосування.

Зв'язок із науковими чи практичними завданнями. Результати досліджень можуть бути використані як методичні рекомендації з усіх спеціалізацій для дисциплін «Кольорознавство» та «Живопис» напрямку «Дизайн» та «Образотворче мистецтво».

Виклад основних матеріалів дослідження. З усіх фізичних якостей колір є однією з найважливіших, найбільш очевидних і яскравих характеристик об'єктів навколишнього світу. Людям властиво бачити кольоровими навколишній світ і природу. Створюючи нові об'єкти, ми надаємо їм не тільки форму, але й наділяємо кольоровими властивостями. Відомо, що змішування двох або кількох хроматичних кольорів дає нові хроматичні кольори, а змішування їх у відповідних пропорціях — ахроматичні кольори. На основі цього встановлені наступні три закони змішування кольорів.

Перший закон: для кожного хроматичного кольору можна знайти інший хроматичний, який при змішуванні у певній пропорції з першим дає ахроматичний колір. Така пара хроматичних кольорів називається кольорами, що доповнюють. Наприклад: до червоних кольорів, кольорами, що доповнюють, будуть блакитно-зелені; до оранжевих — блакитні; до жовтих — сині; до жовто-зелених — фіолетові; до зелених — пурпурні. Зазвичай, на кольоровому крузі ті, що доповнюють, контрастні кольори розташовані на кінцях одного діаметру.

Другий закон: змішування двох хроматичних кольорів різних кольорових тонів дає завжди новий кольоровий тон, який лежить в кольоровому крузі між кольоровими тонами змішуваних кольорів. Наприклад, змішуючи червоний і жовтий кольори, отримуємо оранжевий; змішуючи червоний та синій отримуємо фіолетовий або пурпурний. З другого закону випливає один дуже важливий наслідок — з будь-яких трьох кольорів (наприклад, червоний, зелений, синій), розміщених у кольоровому крузі приблизно на однаковій відстані один від одного, можна отримати, змішуючи їх у певних пропорціях, всі можливі кольорові тони.

Третій закон: результат змішування залежить від змішуваних кольорів, а не від спектрального складу світлових потоків, викликаних цими кольорами. Завжди можна замінити спектральний оранжевий сумішню червоного з жовтим, і колір суміші від цього не зміниться. Наслідком третього закону є те, що при змішуванні трьох і більше кольорів результат буде той самий, як при змішуванні почергово парами і потім складанні результатів змішування цих пар.

У рамках фізіологічного підходу прийнято говорити про те, що колір має три параметричні характеристики — кольоровий тон, світлота і насиченість, які ми розрізняємо при дії світлової хвилі певної довжини на зорові рецептори, що і викликає відчуття кольору. Під кольоровим тоном, зазвичай, розуміється довжина відбитих хвиль, світлота являє собою кількість відбитого світла, а насиченість трактується як максимальний прояв кольорового тону, тобто, пов'язана з «чистотою кольору». Три властивості: кольоровий тон, світлота, насиченість — параметри, за допомогою яких можливо точно визначити кожний колір. Ґрунтуючись на них, можна побудувати кольорове тіло, яке графічно зображується у вигляді кольорового атласу. Протягом тривалого періоду вченими розроблені різні за формою кольорові тіла та запропоновані різні кольорові круги. Найбільшого поширення набули спектральні круги Ньютона, Гете, Оствальда та Іттена.

Практичне знайомство студентів із хроматичними кольорами, спрямоване на досягнення їх гармонізації, пропонується почати з завдання «Спектральна шкала та спектральне коло» (рис. 1). У завданні розглядається діапазон із шести колірних тонів: жовтого, помаранчевого, червоного, зеленого, синього та фіолетового. Спектральні кольори об'єднують три зони: червону — червоний, помаранчевий, оранжево-жовтий; зелену — жовтий, жовто-зелений і зелений; синьо-фіолетову — блакитний, синій, фіолетовий. Червоні, помаранчеві, жовті та жовто-зелені кольори — теплі, а зелено-блакитні, блакитні, сині і фіолетові — холодні. Для побудови хроматичної шкали кожний колірний тон з шести визначається та викрашується двома окремими кольорами — теплим і холодним. Дванадцять визначених викрасок-кольорів повинні мати максимально однакову насиченість, але відрізнятися один від одного за світлотою. Світлота кольорів визначається за допомогою ахроматичної шкали. Хроматична шкала будується з урахуванням світлотного діапазону та ритму світлотних порогів, з яких фіолетовий спектральний найтемніший, а жовтий спектральний найсвітліший за усі інші спектральні кольори.

Завдання допомагає студентам розпізнавати та визначати загальні характеристики кольорів, уміти вільно володіти прийомами роботи з кольором.

Рис. 1. Спектральна шкала та спектральне коло

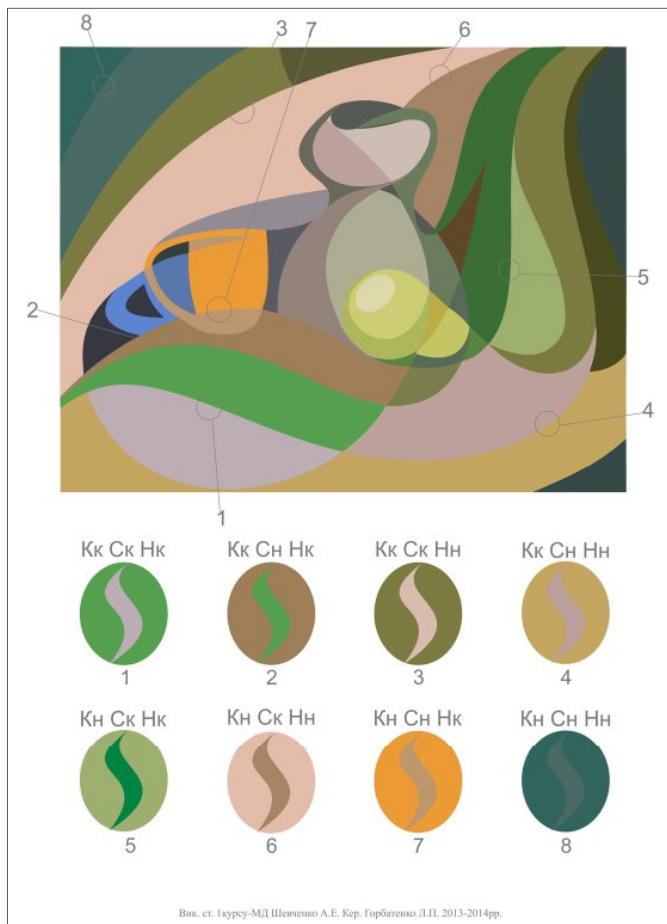
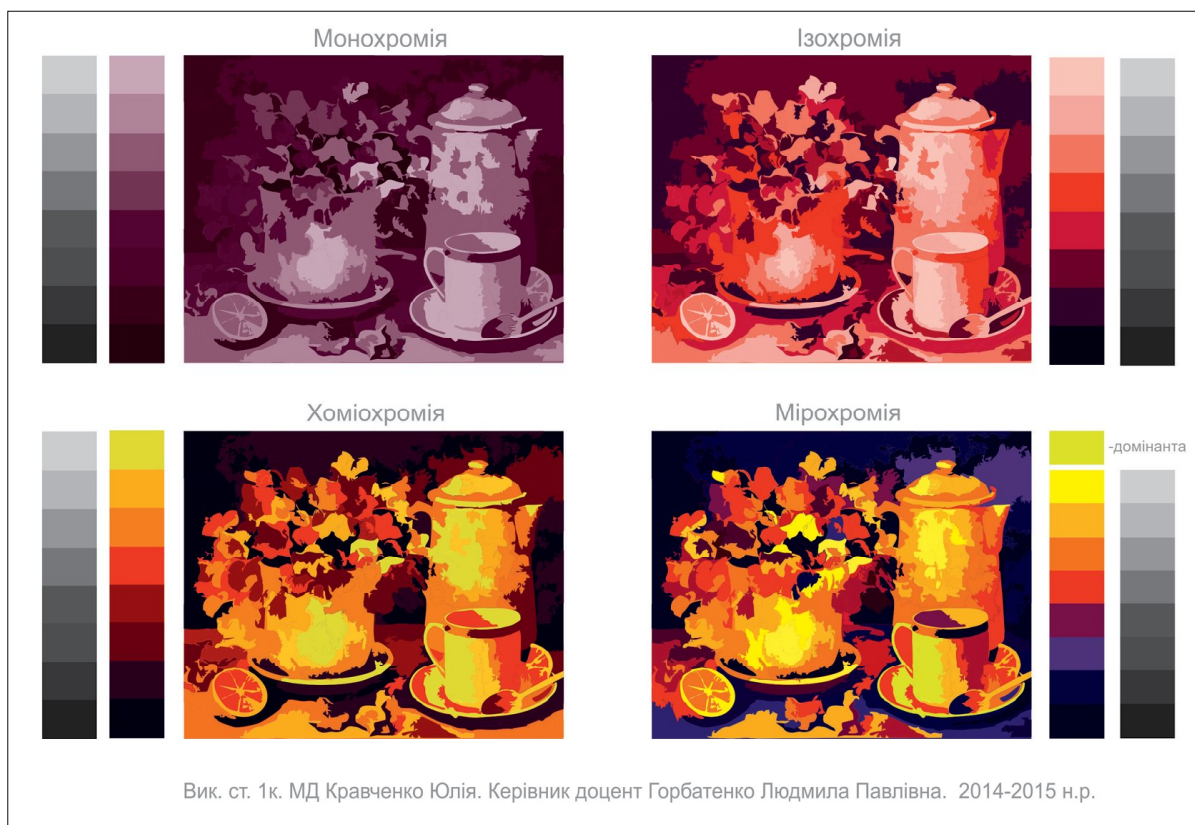

Рис. 2. Позичії колірних відношень

Вик. ст. 1к. МД Кравченко Юлія. Керівник доцент Горбатенко Людмила Павлівна. 2014-2015 н.р.

Рис. 3. Типи колірної організації композиції

Наступне завдання «Позиції колірних відношень» (рис. 2) спрямоване на визначення контрасту та нюансу між кольорами у співвідношенні кольорового тону, світлоти та насиченості. Виконання завдання припускає варіанти рішення як мальовничого, так і аплікативного. Необхідно підібрати кольорові плями і визначити контраст чи нюанс між кольорами у співвідношенні кольорового тону, світлоти та насиченості. Пропонуються скорочені визначення: **К** — кольоровий тон, **С** — світлота, **Н** — насиченість, **к** — контраст, **н** — нюанс. Складені вісім позицій колірних відношень за визначеними параметрами можна виявити у кольоровому рішенні композиції. Оформлене завдання містить обов'язково усі вісім вправ-позицій, а також композицію, де вони мають бути використані.

Практичне завдання допомагає студентам розпізнавати взаємодію двох колірних плям у композиції та визначити можливі варіанти контрасту з урахуванням трьох параметрів (колірний тон, світлота, насиченість).

Типи колірної організації композиції (рис. 3). Завдання спрямоване на рішення основних колірно-світлотних гармоній у композиції: монохромія (композиція побудована на одному головному кольорі), ізохромія (композиція в одному колірному тоні), хоміохромія (композиція в межах малого інтервалу колірних тонів), мірохромія (композиція, побудована на протиставленні двох протилежних кольорів, підпорядкованих одному головному кольору). Практична робота ґрунтується на додатковому завданні «Світлотний аналіз художнього твору у жанрі натюрморту», що належить до 1-го семестру 1-го модулю дисципліни «Кольорознавство» розділу «Ахроматика». Обрана композиція має визначений світлотний діапазон натюрморту (від найсвітлішої плями до найтемнішої). У композиції виявлені основні локальні плями світлот (кількість та розташування плям), визначений світлотний ритм відповідно до ахроматичної шкали (співвідношення плям), та ступінь світлотональних відношень між групою світла та групою тіні (нюанс-контраст), а також загальна світлотна тональність твору (ступінь освітлення). Рисунок композиції копіюється

і виконується у чотирьох типах колірної організації зі збереженням світлотної основи.

Практичне завдання допомагає студентам навчитися розрізняти типи кольорової організації та використовувати принципи побудови колірної гармонії і вираження колірних переваг, та принципи організації колірного простору у композиції.

Висновки. Таким чином, здобування елементарних практичних навичок при виконанні розглянутих вище завдань дає змогу студентам отримати знання з організації колірної палітри, допомагає виявити позиції колірних відносин, визначення контрасту у співвідношеннях кольору, світлоти та насиченості, а визначення типів колірної організації — монохромія, ізохромія, хоміохромія, мірохромія — допомагає у вирішенні вияву основних кольоро-світлотних відносин у композиції. Досягнення гармонізації хроматичних тонів при виконанні практичного завдання спектральної шкали та спектрального кола дає базові знання кольорової організації та можливість їх застосування при вирішенні власних творчих задумів.

Перспективи подальших досліджень. У подальшому планується розробка методичних рекомендацій завдань кольорової гармонізації для комп'ютерних програм.

Література:

1. Гете І. В. Трактат про колір / І. В. Гете // Вибрані твори з природознавства — М.: Наука, 1957.
2. Нюберг Н. Д. Измерение цвета и цветовые стандарты: стандартизация и рационализация / Николай Дмитриевич Нюберг — М.: Госиздат, 1933. — 104 с.
3. Оствальд В. Письма о живописи. Очерки по теории и практике живописи / Вильгельм Оствальд; [пер. с нем. Н. Кочетов]. — М.: Изд. Гроссман и Кнебель, 1905. — 158 с.
4. Рудин Н. Г. Руководство по цветоведению / Наум Григорьевич Рудин. — М.: Гизлегпром, 1956. — [2-е доп. и перераб. изд.]. — 46 с.
5. Цойгнер Г. Учение о цвете: популярный очерк / Герхард Цойгнер; [сокр. пер. с нем. Э. Н. Зелкина; науч. ред. Г. Г. Борис]. — М.: Госстройиздат, 1971. — 160 с.: ил.
6. Newton I. Opticks: Or a Treatise of the Reflections, Refractions, Inflections & Colours of Light / I. Newton. — London: Printed for William Innes at the West-End of St. Paul's, 1730. — 382 p.